

چرخ اقتصاد در روزهای جنگ چرخید

از خروج هزاران کامیون کالاهای اساسی از گمرکات تا معاملات بورس انرژی و تولید سیمان؛ داده‌ها از استمرار فعالیت‌های اقتصادی کشور در طول یک ماه گذشته حکایت دارند

یادداشت
N E W S

عبدالله مهاجر دارای

عضو هیئت رئیسه اتاق ایران

مدیریت هرمز و دکتربین ژئو اکونومی

مدیریت هوشمندانه تردد در تنگه هرمز طی هفته‌های اخیر، لایه‌های پنهان پتانسیل ژئواقتصادی ایران را با وضوحی بی‌سابقه آشکار کرد؛ ظرفیتی که نه صرفاً یک ابتکار امنیتی، بلکه امکانی واقعی برای تغییر ساختاری تراز تجاری کشور محسوب می‌شود. در شرایطی که الگوهای جدید حکمرانی بر شریان‌های ترانزیتی خلیج فارس در فروردین امسال تثبیت شد، می‌توان گفت اقتصاد سیاسی ایران وارد مرحله‌ای تازه شده است؛ مرحله‌ای که در آن جغرافیا از مرتبه یک معبر نظامی به جایگاه یک دارایی سرمایه‌ای مولد ارتقا یافته و کارکردی درآمذزا پیدا کرد. ایران دهه‌ها بدون دریافت هزینه، بار صیانت از امنیت انرژی جهان را بر دوش کشیده است؛ اکنون زمان آن فرا رسیده که امنیت ناوبری همچون یک «خدمت لجستیکی بین‌المللی» دیده شده و ارزش گذاری شود. بستر حقوقی این رویکرد نیز از پیش مهیا است؛ حقوق بین‌الملل دریاها و کنوانسیون‌های تخصصی مرتبط، امکان تعریف حق الزحمه خدمات عبوری را فراهم کرده‌اند. بر همین مبنا، ایران می‌تواند با اتکا به نقش بنیادین خود در تأمین امنیت و پایش زیست‌محیطی این آبراه حیاتی، ردیف‌های درآمدی تازه‌ای در بودجه سالانه ایجاد کند؛ ردیف‌هایی که از حیث پایداری، مزیتی فراتر از درآمدهای نوسان‌پذیر نفتی دارند. غافلگیری آمریکا از جهش قیمت سوخت در بازار داخلی خود نیز نشانه‌ای مهم است. این غافلگیری نه از نادیده گرفتن نسبت مستقیم «امنیت تنگه هرمز» با «تقاضای جهانی انرژی» ناشی شد. در حالی که نرخ سوخت در ایالات متحده به سرعت افزایش یافت، بازار داخلی ایران آرام ماند؛ رخدادی که نشان می‌دهد مدیریت دقیق ایران بر جریان انتقال انرژی، توانسته هزینه‌های سیاسی و اقتصادی تنش را مستقیماً به مصرف‌کننده‌های منتقل کند. همین وضعیت یک اهرم بی‌بدیل برای دیپلماسی اقتصادی ایران ایجاد کرده تا از مدل‌های سنتی فروش انرژی فاصله گیرد و به‌سوی مدل‌های پیشرفته‌تر و پایدarter فروش خدمات اهرمدی حرکت کند.

در این میان، توسعه زیرساخت‌های سوخت‌رسانی به کشتی‌های عبوری در سواحل مکران و بندر جاسک به‌عنوان یکی از راهکارهای عملیاتی بر جسته می‌شود. سهم کنونی ایران از بازار چند میلیارد دلاری سوخت‌رسانی و خدمات فنی خلیج فارس بسیار کمتر از ظرفیت جغرافیایی آن است؛ اما مدیریت کنونی بر تنگه هرمز فرصتی کم‌نظیر برای جابه‌جایی مرکز ثقل لجستیک منطقه به بنادر داخلی کشور فراهم کرده است. چنین جابه‌جایی، تحریم‌پذیری ساختار اقتصادی ایران را به حداقل می‌رساند، زیرا هیچ قدرتی قادر به تحریم جغرافیا و نیاز روزانه هزاران شناور به خدمات بندری نیست.

در نهایت، تبدیل تنگه هرمز به یک هاب تجاری و توزیعی نیازمند تغییری بنیادین در نگاه کلان است. تشکیل کنسرسیوم‌های مشترک میان بخش خصوصی و حاکمیت می‌تواند زنجیره ارزش افزوده در حاشیه این آبراه را تکمیل کند و هر کشتی عبوری را به مشتری بالقوه خدمات فنی، مهندسی، آذوقه و بیمه ایرانی تبدیل سازد.

رامین بیات

روزنامه نگار

بیش از ۴۰ روز از آغاز جنگ تحمیلی آمریکا و رژیم صهیونیستی علیه ایران می‌گذرد، اما جریان فعالیت‌های اقتصادی در کشور همچنان در مسیر عادی خود ادامه دارد. در این مدت، از یک سو ترخیص کالاهای اساسی و مواد اولیه تولید از گمرکات کشور بدون وقفه انجام شد و از سوی دیگر بخش‌هایی از بازار سرمایه نیز طبق روال خود فعال مانده‌اند. در کنار این موارد، شبکه تأمین و توزیع کالا در سراسر کشور حتی برای یک روز نیز متوقف نشد و همین موضوع موجب شده بازار مصرف با کمبود اقلام اساسی روبه‌رو نشود. مجموعه این تحولات نشان می‌دهد سازوکارهای اقتصادی کشور، با اتکا به زیرساخت‌های موجود و همکاری فعالان اقتصادی توانسته‌اند جریان تأمین کالا، فعالیت بازارها و تولید را در شرایط حساس نیز مداوم بخشند.

تداوم جریان تجارت کشور

در این مدت گمرکات کشور نقش مهمی در حفظ پویایی تجارت خارجی ایفا کرده‌اند. گمرک ایران اعلام کرده که با تلاش شبانه‌روزی دستگاه‌های دخیل در تجارت، طی گزارشی که در سی‌امین روز جنگ منتشر شد، از ۹ اسفند ۱۴۰۴ تا ۹ فروردین ۱۴۰۵، تشریفات گمرکی و خروج ۸۷ هزار و ۵۳ دستگاه کامیون و ۲ هزار و ۲۶۱ واگن حامل کالاهای اساسی از گمرکات کشور انجام شده است. بر اساس اطلاعاتی گمرک ایران، ترخیص محموله‌های مختلف کالاهای اساسی به‌صورت روزانه در حال انجام است و روند ورود و خروج این اقلام در گمرکات کشور بدون وقفه ادامه دارد. این نهاد تأکید کرده که با همکاری

سازمان‌های همجوار، مجموعه‌ای از تسهیلات ویژه برای تسریع در تشریفات گمرکی و واردات کالاهای مورد نیاز مردم در نظر گرفته شده است. در این چارچوب، تسریع در انجام تشریفات اداری و گمرکی، اولویت‌بخشی به ترخیص کالاهای اساسی و همکاری نزدیک با فعالان اقتصادی از جمله اقداماتی بود که در دستور کار قرار گرفت. به گفته مسئولان گمرک، همراهی قابل توجه تجار، بازرگانان و صاحبان کالا نیز در این روند نقش مهمی داشته و باعث شده جریان تأمین کالاهای مورد نیاز کشور با سرعت بیشتری دنبال شود. گمرک ایران در پایان اطلاعیه خود تأکید کرده که فعالان اقتصادی همچنان می‌توانند از تسهیلات ویژه گمرکی ارائه‌شده استفاده کنند و امکان بهره‌مندی از این تسهیلات در شرایط اضطراری در گمرکات سراسر کشور فراهم است تا صاحبان کالا بتوانند در کوتاه‌ترین زمان ممکن نسبت به ترخیص کالاهای خود اقدام کنند.

تداوم فعالیت بازار سرمایه

در کنار جریان تجارت خارجی، بازار سرمایه نیز در بخش‌هایی از فعالیت خود به کار ادامه داده است. اگرچه معاملات بازار سهام به دلیل شرایط موجود متوقف شد، اما معاملات بورس کالا، بورس انرژی و صندوق‌های درآمد ثابت همچنان برقرار بود و همین موضوع برای فعالان بازار سرمایه اهمیت قابل توجهی داشته است. در همین زمینه، حجت‌الله صیدی، رئیس سازمان بورس و اوراق بهادار، با اشاره به برنامه‌ریزی‌های انجام‌شده برای دوران جنگ و پساجنگ اعلام کرده که بازارهای سرمایه در شرایط

۷۵ درصدی بخش عمده ارزش معاملات بورس انرژی را به خود اختصاص داده است.

او همچنین به بازار برق با سهم ۱۲ درصدی اشاره کرد و گفت: «با وجود فشارهای موجود بر زیرساخت‌ها، این بازار توانسته پایداری خود را در تأمین نیاز نیروگاه‌ها و صنایع بزرگ حفظ کند.» به گفته وی، سایر اوراق بهادار نیز سهم ۱۱ درصدی از معاملات را به خود اختصاص داده‌اند و ابزارهایی همچون اوراق سلف موازی نشان دهنده استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه برای تأمین مالی پروژه‌ها در مقاطع حساس است. مدیر بازرسی بورس انرژی همچنین درباره بازار مشتقه با سهم ۲ درصدی توضیح داد که با وجود ریسک‌های سیستماتیک ناشی از شرایط جنگی، این بازار نیز به فعالیت خود ادامه داده و تلاش تحلیلگران برای پوشش ریسک در چنین شرایطی قابل مشاهده است. او در ادامه افزود که افزایش قیمت فرآورده‌های انرژی در پی شرایط جنگ رمضان و همچنین افزایش ارزش دارایی‌های پایه صندوق «سینرژی»، موجب افزایش خالص ارزش دارایی‌های این صندوق شده و این موضوع با استقبال سرمایه‌گذاران در حوزه صندوق‌های کالایی مواجه شده است. زنگی‌آبادی در جمع‌بندی تأکید کرد که ثبت بیش از ۱۸۰ هزار میلیارد ریال معامله در نخستین ماه سال ۱۴۰۵، آن‌هم در میانه شرایط جنگی، نشانه‌ای از تاب‌آوری اقتصادی بورس انرژی است و نشان می‌دهد زنجیره تأمین انرژی کشور همچنان فعال و پویا باقی مانده است.

پایداری تولید و بازار

در کنار تجارت خارجی و فعالیت بازارهای مالی، وضعیت تأمین و توزیع کالاهای اساسی در کشور نیز پایدار گزارش شده است. محمدصادق مفتاح، قائم‌مقام وزیر صنعت، معدن و تجارت، با بیان اینکه تأمین و توزیع کالاهای اساسی در کشور کاملاً پایدار است، اعلام کرد که مردم هیچ گونه نگرانی نسبت به تأمین مایحتاج ضروری خود نداشته باشند. به گفته او، هر زمان برنامه‌ریزی دقیق در حوزه تأمین کالا انجام شده، بازار نیز بدون مشکل فعالیت کرده و در شرایط فعلی نیز همین روند ادامه دارد. مفتاح تأکید کرد که در حال حاضر بازارهای کشور با وفور کالا روبه‌رو هستند و برنامه‌ریزی‌ها به گونه‌ای انجام شده که تأمین اقلام اساسی در ماه‌های آینده نیز بدون دغدغه ادامه یابد. او همچنین به ظرفیت‌های جغرافیایی کشور اشاره کرد و گفت: «ایران با ۱۵ کشور مرز مشترک آبی و خاکی دارد و همین موضوع مسیرهای متنوعی برای واردات و صادرات فراهم می‌کند؛ بنابراین وابستگی به یک مسیر خاص وجود ندارد و محدودیت‌های بین‌المللی نیز تأثیر تعیین‌کننده‌ای بر تأمین کالا نخواهد داشت.» در حوزه تولید نیز گزارش‌ها از پایداری فعالیت صنایع مهم حکایت دارد. علی‌اکبر الوندیان، دبیر انجمن صنعت سیمان، با اشاره به شرایط اخیر اعلام کرد که در حوزه تأمین سیمان مورد نیاز کشور هیچ مشکلی وجود ندارد. او ضمن اشاره به سرمایه‌گذاری‌های گسترده انجام‌شده در صنعت سیمان، تأکید کرد که این سرمایه‌گذاری‌ها باعث شده ظرفیت تولید کشور در سطحی قرار گیرد که اتفاقات اخیر خللی در تأمین نیاز بازار ایجاد نکنند.

تاب‌آوری تجارت خارجی در سال بحران

با وجود دو مقطع درگیری نظامی، تجارت خارجی ایران در سال ۱۴۰۴ به ۱۱۰ میلیارد دلار رسید

این عملکرد در سالی ثبت شد که اقتصاد ایران با دو مقطع جدی تنش روبه‌رو بود: نخست در خردادماه، هم‌زمان با جنگ دوازده‌روزه و سپس در اسفندماه، در جریان درگیری‌های موسوم به جنگ رمضان. این رخدادها به‌طور طبیعی می‌توانست مسیرهای حمل‌ونقل، بیمه، لجستیک و نقل و انتقال مالی را با اختلال مواجه سازد، اما تداوم مبادلات در سطح ۱۱۰ میلیارد دلار بیانگر آن است که سازوکارهای تجاری کشور در برابر این تکان‌ها تاب‌آور بوده و توانسته‌اند خود را با فضای پریسک وفق دهند.

در همین چارچوب، افزایش ارزش واردات نیز می‌تواند ناشی از رشد قیمت‌های جهانی، بالا رفتن هزینه‌های تأمین کالا در شرایط اضطراب‌آلود و ضرورت تأمین نیازهای اساسی و مواد اولیه تولید تفسیر شود. در حوزه نظارت کیفی نیز جریان تجارت متوقف نشده است. عیسی باقرزاده همایی، مدیرکل دفتر ارزیابی کیفیت کالاهای صادراتی و وارداتی سازمان ملی استاندارد ایران اعلام کرده که از نهم اسفند ۱۴۰۴ تا پایان هفته نخست سال جدید، بیش از ۶۸۰۰ محموله وارداتی مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته و مجوز ورود آن‌ها صادر شده است. در همین بازه، ۵۹۷ محموله صادراتی نیز بررسی شده و تأییدیه دریافت کرده‌اند. بخش مهمی از واردات این دوره به کالاهای اساسی تعلق دارد؛ حدود ۲ میلیون و ۳۷۰ هزار تن در قالب ۱۱۶۷ محموله که همگی پس از ارزیابی، گواهی انطباق گرفته‌اند.

تجارت خارجی ایران در سال ۱۴۰۴، در حالی به سطح ۱۱۰ میلیارد دلار رسید که اقتصاد کشور دو مقطع تنش جدی و تحولات امنیتی را پشت سر گذاشت. با این حال، ساختارهای تجاری و شبکه‌های وارداتی، صادراتی و ترانزیتی کشور نشان داد حتی در شرایط پریسک نیز می‌توان جریان مبادلات را زنده نگه داشت و مسیر لجستیک، ارزیابی و تأمین کالا پیوسته و فعال به فعالیت خود ادامه دهند.

تداوم جریان تجارت

بررسی آمارهای رسمی نشان می‌دهد مجموع تجارت خارجی ایران در سال گذشته از نظر وزنی به ۱۹۱ میلیون و ۵۸۸ هزار تن رسید. از این میزان، ۱۵۰ میلیون و ۵۰۸ هزار تن سهم صادرات غیرنفتی بود که ارزشی معادل ۵۱ میلیارد و ۶۵۷ میلیون دلار را به خود اختصاص داد؛ رقمی که نشان‌دهنده استمرار حضور ایران در بازارهای کالایی منطقه و فعال بودن شبکه صادرات، به‌ویژه در حوزه محصولات پایه، پتروشیمی و معدنی است. واردات کشور نیز در همین سال به ۴۱ میلیون و ۸۰ هزار تن رسید که ارزشی بالغ بر ۵۸ میلیارد و ۱۶ میلیون دلار دارد. علاوه بر این، ۲۰ میلیون و ۵۱۶ هزار تن کالا از مسیر ایران ترانزیت شده که گواه حفظ جایگاه ژئوپلیتیکی کشور در کریدورهای منطقه‌ای و استمرار نقش ایران به‌عنوان مسیر عبور کالا، حتی در شرایط ناامینی است.

تسهیل در ثبت سفارش

باقرزاده همایی توضیح می‌دهد که فرایند ارزیابی محموله‌ها در ادارات کل استاندارد به‌صورت شبانه‌روزی انجام می‌شود تا روند ورود کالاها با سرعت بیشتری پیش برود. در برخی موارد نیز برای تسریع فرایند، ارزیابی انطباق در انبار صاحبان کالا انجام می‌شود؛ نه در گمرک. مشروط بر اخذ تعهدات لازم، رویکردی که زمان ترخیص را کاهش می‌دهد و در عین حال استانداردها را حفظ می‌کند.

او همچنین بر نقش شرکت‌های بازرسی و آزمایشگاه‌های همکار در تکمیل زنجیره کنترل کیفی تأکید می‌کند. در حوزه سیاست‌گذاری تجاری، سازمان توسعه تجارت ایران نیز از اصلاح یکی از محدودیت‌های مهم خبر داده است. این سازمان اعلام کرده که برای تقویت تاب‌آوری تجارت خارجی در دوره تنش، امکان اصلاح کد تعرفه در ثبت سفارش‌ها فراهم شده است. محدودیتی که پیش‌تر تنها اجازه تغییر چهار رقم اول تعرفه را می‌داد، اکنون برداشته شده و امکان ویرایش برای بیش از ۲۲۰۰ کد تعرفه، شامل مواد اولیه، قطعات و تجهیزات ضروری تولید، ایجاد شده است. این تصمیم در پی درخواست فعالان اقتصادی و سازمان‌های صنعت، معدن و تجارت استانی اتخاذ شده و بنا به اعلام رسمی، با هدف تسهیل جریان تجارت، رفع موانع عملیاتی و پشتیبانی از تولید در شرایط حساس فعلی ابلاغ شده است.